

פרוטוקול מס' 101

מישיבת ועדת הפנים ואיכות הסביבה
ביום ג', כ"ד בסיוון תשל"ה - 3.6.1975, שעה 08.30

נ כ ח ר :

- י. תמיר - יו"ר
- נ. אליעד
- א. אבו-הצירא
- י. אדידור
- י. בארי
- א. גיבלבר
- ג. טואב
- ג. צ. קשת
- ד. קורן

חברי הוועדה:

מוזמנים:

- ראש הממשלה י. רבין
- שר הפנים י. בורג
- שר המשטרה ש. הלל
- ח. קוברסקי - מנכ"ל משרד הפנים
- פ. אילון - יו"ר מרכז השלטון המקומי
- ז. מליון - מרכז השלטון המקומי
- א. מדינוב - השירות לאיכות הסביבה
- ש. גרובורג
- י. שולמן - מרכז השלטון המקומי

מזכיר הוועדה:

- י. ברזני

ר ש מ ה :

- א. אולר

סדר-היום:

בעיות הפנים של המדינה

היו"ר י. תמיר:

אני פותח את הישיבה, ומקדם בברכה את ראש הממשלה, את שרי הפנים והמטרה, את מנכ"ל משרד הפנים, את היו"ר מרכז השלטון המקומי, ואת יתר אורחינו הנכבדים הנמצאים עמנו היום.

יומנו את המפגש הזה, שהוא בלתי שיגרת בדינא של ועדת הפנים, בהשתתפות רה"מ, מנכ"ל וכמה טעמים. כל השנים היינו מודעים לחופעה שבמשך שנות המדינה הייתה ההתעניינות המידינית של ממשלת ישראל וצמרת המדינה ממוקדת בנושאי החוץ והבטחון, ובמידה לא פחותה בנושאים המשקיים והכלכליים, והדבר טבעי ומובן, לאור מצבה של המדינה. אך במשך הזמן התברר יותר ויותר שעמידה של המדינה, יציבותה של החברה הישראלית ובעיות הפנים שלה משולבות במידה גדולה והולכת בבעיות החוץ, ואין להפריד. אי-אפשר לקיים מדינה שכל-כולה עוסקת אך ורק בעניינים מדיניים וכלכליים. החברה חייבת לאזן את פעילותה הכלכלית והצבאית ע"י טיפול יסודי בבעיות הפנימיות.

לא נעטוק היום בכל בעיות הפנים, בענייני סעד וכו', אלא בדברים שוועדת הפנים מופקדת עליהם: בעיות התכנון הפיזי של מדינת ישראל והשפעותיו על ההתפתחות ההתיישבותית, בעיקר האורגנית; הסוגיה של פיזור האוכלוסיה; נושא השירותים לאזרח - אותו תחום הפעולה שהממשל המרכזי והמקומי מופקד עליו ישירות; ובעיות הבטחון הפנימי - נושא המשתלב בתפקידה של ועדת הפנים באחריות למשרד המטרה - כולל ענייני המשטר-האזרחי וכו'; ולנסוף: הציפיות בשטח איכות הסביבה, שבמשך שנים היו מנהיגי המדינה בלתי מודעים להן ולהשלכותיהן על צביונה ועל דמותה של חברתנו.

אתמול התקיים במליאת הכנסת דיון על סקירת שר הפנים על פעולות משרדו, ועל בעיות איכות הסביבה במדינה. אני רוצה לומר שמאז אני יושב בכנסת לא נהניתי כל-כך מדיון ענייני על-מפלגתי כמו הפעם. כי בעניינים אלה אין הפרולטיטיקה הסינית קובעת. בענין זה הייתה אולי חשובה להשגות בדבר יחסה של הממשלה גשך שנים לענייני פנים, יחס שאני מקווה שמשתנה לאחרינה.

בעתון "מעריב" נתפרסמו דאיונות של לוי יצחק הירושלמי עם מספר אישים, שרי-לשעבר, על הסוגיה הנדונה. מר יוסף אלמוגי אמר בדיון זה שהממשלות בעבר היו מעוגנות בעיקר בבעיות הכלכלה, המשק, החוץ והבטחון, כשצד החברתי הוטס הצידה ונושאי הפנים נחשבו כנושאים אפורים שחייבים אליהם הייתה צדוית. אני כשלעצמי מקווה שהממשלה החדשה שמר רבין עומד בראשה תסטה מן הנוהג הזה, שהיה בעורכי החברה הישראלית שלא העריכה די הצורך את השפעת ההתיישבות הזאת של הממשלה לנושאי פנים.

באותו דיון אמר השר-לשעבר זרח ורהפטיג שבמשך כל שנות חברותו בממשלה לא הצליחה הממשלה להקדיש את הזמן הדרוש לדיון בדוחות המפורטים של המשרדים השונים.

הפתעה נעימה הייתה לי כששמעתי שהממשלה דנה לאחרינה בדוחות בדבר איכות הסביבה. אחד המחוללים הגדולים של העבר היה בכך שלא ידעו לתכנן מראש עתידם של דברים שונים לדורות הבאים.

כשהנשיא טרד נכנס לתפקידו בביית-הלבוך הוא הזמין את העתונאי-הסופר ג'ון הרסי להתארח שבו עימם בביית-הלבוך. הרסי תיאר אח"כ בסדרת מאמרים כיצד פועל הנשיא. בין היתר הוא אמר: נכנס ראסל טריין, מנהל הסוכנות להגנת הסביבה, כדי להסביר את ההחלטה האחרונה להאריך עד 1982 את תועד להתקנת המתקנים למניעת זיהום האוויר ע"י מכוניות. לויכוח הצטרף סגן הנשיא רוקפלר, שאמר: הדבר עלול להפוך לבעיה פוליטית ממשית; אני יודע שבגלל המתקנים הללו יהיו לנו מקרים שמוסכים יישרפו, מכוניות חחלקחנה - הכל בגלל המתקנים האלה; ואם מישאו ירצה להפוך זאת לנושא פוליטי בבחירות - ישאלו אותנו בצדק: למה לא הבהרתם שבעיה כזאת קיימת. ואהרי ויכוח של 20 דקות הגיעו לכלל מסקנה בעניינים הכרוכים באיכות הסביבה. קשה לי לתאר את מנהל השירות לאיכות הסביבה אצלנו נכנס לראש הממשלה בימים אלה ומעסיק אותו 20 דקות בדיון על פליטת מזהמים.

ועכשיו למספר בעיות קונקרטיות שהיינו מבקשים להעלות בדיון היום.

הרשויות המקומיות במדינת ישראל היו מבחינה הסטורית הגרעיין שהוליד הן המדינה; הן היו המדינה-בדרך. השלטון המקומי הוא זרוע ביצועית בתחום הקשר שבין האזרח ובין השלטון בענייני יום-יום. והשלטון המקומי בישראל הולך מדחי אל דחי בשנים האחרונות.

היו"ר י. תמיר:

בחלקו נובע הדבר מאחריות הרובצת על נבחרים הציבור עצמם, ובחלקו - מן ההתפתחות שהפכה את השלטון המרכזי לשלטון-על של השלטון המקומי, משום התלות הכספית הגוברת והולכת. לומר זהו צריך למצוא פתרון, ובהקדם. נכון שמשרד הפנים עשה בשנים האחרונות גדולות בשטח זה, אבל העניין עדיין איננו מניח את הדעת.

תופעה שנייה: המגזר הערבי. לא פעם רנו כאן בתחום זה. אנחנו חייבים לומר לראש הממשלה, לשר הפנים, לשר המשטרה, למרכז השלטון המקומי, שעל הציבור הערבי במדינה עוברת תמורה מרחיקת לכת, שיתכן ואיננו רואים אותה בגלל עיסוקינו הרבים, תמורה שתשפיע על יחסי יהודים וערבים במדינת ישראל לאורך ימים, וחובה על הממשלה ועל הכנסת לשתף עצמן במחשבה כיצד לנהוג בהתפתחות זו. תוך שנתיים-שלוש עומד לקום דור צעיר לחלוטין של מנהיגים ערביים, מנותק מן החמולות, ביניהם משכילים רבים, בוגרי מכללות, הרואים עצמם במידה זו או אחרת מוססים אל שולי החברה היהודית - והדבר הזה מחייב דיון.

מה שנוגע למינהל המקומי - ועדת הפנים ללא יוצא מן הכלל וללא הבודלי סיעות מחקומסת עזות נגד התופעה שמשרדי ממשלה ושלוחות ממשלתיות מפירים בגלוי את החוק במדינה, בתחומים שונים, מתוך התנשאות ומתוך מסורת; קודם כל עושים, ואח"כ בוכים על העשייה.

האם ידוע לכבוד ראש הממשלה למשל ששום גוף מוסמך בהתאם לחוק לא אישור את תכנון בתי-אייילון בתל-אביב?

ראש הממשלה י. רבין: האם ייתכן שמסקייעים מאות מפילונים בלי תכנון מאושר?

היו"ר י. תמיר:

בדיוק כך. לפעמים אנחנו עומדים בפני תופעה של יצירת עובדות מוגמרות ע"י המנגנון המעוצבי לבצע, בתחומי הפיתוח, הבינוי, הדישוי וכו'. לכן יש השלכות על החברה הישראלית כולה, כי האזרח הפשוט שואל: אם להם מותר - למה לי לא?

אנחנו מודעים מאד לתופעה שהחוק והסדר אינם מקויימים כפי שצריך היה להיות במדינה מתוקנת, בתחום הרשימות, התחזוקה, הבינוי. כ-5,000 מבנים יצאו מכלל שימוש, ועוד עשרות אלפים שאין משפצים אותם בגלל מצבנו המיוחד, בגלל בעיות כספיות, חוק הגנת הדייר וכו'. אנחנו מודעים במיוחד לעובדה שהאלימות והפשע גברו במדינה הזאת. המצב הגיע עד כדי כך שאשה נטרדה ברחוב דיזנגוף בלב ת"א לאורך היום, ואיש לא התערב. אני יודע שהמשטרה עושה הרבה, ויש שיתוף פעולה הדוק בין המשטרה ובין ועדת הפנים. אבל שורש הרע הוא בכך שבמשך שנים השלמנו עם פשעים קטנים, כמו ה"פרוטקשן" בשוק הכרמל או סוג של "פשע מאורגן" בשוק הירקות המרכזי, כמו גם ההתפרעויות בבתי-קולנוע וכו', ומכך התחיל לצמוח הפשע הגדול יותר.

ומה שנוגע לתכנון: אתמול שמענו מפי שר הפנים משהו על האישורים שניתנו בשטח תכנון הבניינים, החופים וכו', לשנים הבאות. יחד עם זה אנחנו סבורים שאם לא תופנה מחשבתם של הממשלה ומשרדיה, וראש הממשלה בראשם, לסוגיות הפנים וחשיבותן לעתידה של מדינת ישראל ולדורות הבאים - עשינו מעשה שלא יסולח. ואני מקווה שהישיבה הזאת תחדום משהו להבנת הדברים הללו ולהחדרת המודעות הזאת גם אצל ראש הממשלה ואצל השרים העומדים בקשר עם הוועדה הזאת.

במשרד ראש הממשלה קיים השירות לשמירת איכות הסביבה, שהוקם לפני שנתיים בעקבות לחצה של הכנסת. קדמה לו ועדה מיוחדת בראשותו של מר טרלו, לריכוז בעיות איכות הסביבה; ואחריה הוקמה המועצה לאיכות הסביבה - שני גופים שאינם פועלים עוד היום, משהוקם השירות, משום-מה. במשרד ראש הממשלה אני חושב שאביע את דעתם של כל חברי ועדת הפנים אם אומר שלועתנו צריך השירות הזה לעבוד למשרד הפנים. שם מקומו הטבעי, ומשם הוא צריך לתאם את כל יתר המשרדים בשטח זה במשרד ראש הממשלה הוא בטע זר.

ג. אליעזר:

גם אני שמח על הפגישה של היום. בדרך כלל אני תומך במה שאמר היו"ר, אבל אינני מצטרף למימדי הביקורת שהוא השמיע.

הפעם הראשונה שהרגשתי שתרמתי, כחבר כנסת, משהו ממשי היתה כשהועלתה ההצעה לנגוס בפארק הכרמל לטובת מחצבת צנור, בטענה שאם לא נאשר זאת - תיפסק חלילה הבניה במדינת ישראל. ורק התערבותה העקשנית של הוועדה מצעה את כרסום הפארק. ואנו רואים ששום דע לא יצא מזה.

לעומת זה נתקלתי גם במקרה הפוך. לפני ימים אחדים נתקלתי בשלט על אם הדרך, בין כפר-סבא לרעננה, האומר: פה יוקם מרכז ענק לתעשיות עתירות-מדע - האוניברסיטה העברית בירושלים. ואני שואל: למי זה דרוש? יש שטחים עצומים ריקים בגליל המערבי, שאין דגל יהודי דורכת בהם, ואילו כאן רוצים לאטום את מעט האוויר שעוד נשאר לגשימה.

דוגמה נוספת: לא מזמן דיברנו כאן על המרכז התעשייתי באפק. מתברר שיש חברה ממסלתית בשם "ערים" הפועלת במרכז הארץ. כששאלתי את מנהלה, מר אריאלי: למה לא חקיקה חברה כזאת להקמת ערים בנגב? למה צריכה ממסלת ישראל להשקיע כספים בדברים הנוגדים את האינטרס החיוני ביותר של המדינה הן מבחינה בטחונית, הן מבחינה כלכלית והן מבחינה חברתית ואקולוגית, בהקמת עיר אחת שתחדע מנהריה ועד אשקלון? - לא קיבלתי תשובה.

קיבלתי דו"ח מדאיג מנשיא אוניברסיטת הנגב, בדבר נסיגת אוכלוסייה מן הנגב. והמצב חמור עוד יותר בגליל. אני יודע שמשדוד הפנים ער לנושאים אלה, אבל הייתי רוצה להפנות אליהם גם את תשומת לבו של ראש הממשלה.

קיבלנו ממשרד התחבורה דו"ח בעניין פליטת עשן מכלי רכב בערים. נראה שבזמן האחרון, כתוצאה מן הקשיים הכספיים של הקואופרטיבים לתחבורה, הם שמים פחות לב למצב האוטובוסים, והעשן והרעש גוברים בצורה מעוררת דאגה. לדעתי צריכה הממשלה לתת יותר את דעתה גם על כך, כי אלו הן בעיות כלכליות-חברתיות של הקואופרטיבים. אולי אי-אפשר לפתור את הדברים בצורה כוללת, אבל חייבים לתת עליהם את הדעת.

לסיכום: כשהוקמה הוועדה בראשותו של מר טרלו - כפרתי ביכולתה לפתור את הבעיות, כמו שפפתתי. גם ביכולתה של המועצה לאקולוגיה ואפילו ביכולתו של השירות החודש שליך משרד רה"מ. אם אנחנו רוצים שהבעיות האקולוגיות של מדינת ישראל ייפתרו - אי-אפשר להפריד מהן את הבעיה של פיזור האוכלוסייה, ואנחנו חייבים להקים לשם כך משרד ממסלתי מיוחד. ייתכן שצריך יהיה להוסיף משרדים, ואני יודע שקיימות גם בעיות קואליציוניות. אבל את המשרד הזה יש לכוון.

י. בארי:

גם אני רוצה להוסיף את ברכותי לרה"מ שראה לנכון להקדיש מזמנו לנושאים פנים ולהשתתף בישיבת ועדת הפנים. אנחנו יודעים עד כמה מוגבל זמנו.

שורש אחד של החולי בחברתנו נעוץ בנושא של אי-קיום החוק ואפפתו במידה הדרושה. אין ספק שהיועץ המשפטי והממשלה עושים היום רבות כדי להביא לאכיפת החוק במדינה. אבל תנאי ראשון לסיכוי של הצלחה הוא שהרשויות עצמן ישמשו דוגמה. במחצית השנה האחרונה יצאו מספר פסקי-דין בנושא זה. באחד מהם אומר בית-המשפט: לא אחת קורה, למרבה הצער, שדווקא גופים ציבוריים שצריכים לשמש מופת לאזרחים בשמירת חוקי המדינה נוהגים כגורעים באזרחים... בעשותם את החוק פלסטר במצח נחושה. ובפסק-דין אחר מצייין ביהמ"ש העליון: מהנדס העיר בא לפני בית המשפט והעיד... שהוא פעל לפי תכנית פלוגנית שלא אושרה, וזהו נוהג... אף אם לא בהתאם לחוק... מה שהובא לפנינו אינו אלא שערורייה ציבורית.

אינני אומר שגם אם כל הרשויות יקפידו על קיום החוק - כבר פחדנו בכך את בעיות אכיפת החוק במדינה. כי הבעיות של השתלטות על פשעי הצווארון-הלבן, קצא"א וכו' הן בעיות קשות מאוד. אבל תנאי ראשון להצלחה במאבק זה הוא שהרשויות הציבוריות ישמשו דוגמה.

ולכן יש קשר ישיר עם הנושא של איכות הסביבה ופיזור האוכלוסייה. כשנוסעים ברכים ורואים את כלי-הרכב הפולטים עשן, וזה כשקיים חוק האוסר זאת, ואיש לא נוקף אצבע - מוטב שהחוק הזה

י. בארי:

לא היה נחקק כלל. יש חוקים שהעניקו סמכויות מופלגות לרשויות שונות למנוע זיהום של נחלים ומעיינות. אבל משרד החקלאות טוען שכל הנחלים והמעיינות במדינה נהפכו לתעלות-ביוב פתוחות - ודבר לא נעשה. וכשהופיע לפנינו נציב המים, שבידיו כל הסמכויות, ושאלנו אותו: למה אינך מפעיל אותן? הוא ענה: מה אתם רוצים שאעשה? שאתלה אותם?

ועדת הפנים יושבת עכשיו על המדוכה של הקמת העיר החדשה בחולות ראש לצ. הופיע לפנינו איש בכיר מאד בממשל המרכזי, וכשהצגתי לפניו החלטות קודמות של הממשלה בדבר הקפאת מכירת מקרקעין באיזור החוף ובדבר הצורך בפיקוד האוכלוסייה - הוא טען: אם אתם רוצים לצופף בהחלטות ממשלה או במשהו כזה - אין על מה לדבר; או שאנחנו רוצים להיות ריאליסטים.

בנושא זה הופעתי בסימפוזיון מיוחד לפני ארכיטקטים ועוררי-דין, שבו דנו בשאלה אם העיר הזאת אכן ורושה או לא. מתברר ששיקולי הקונצ'ה בכל הויכוח היתה: אם לא נאשר את הקמת העיר הזאת - תהיה שם בלאו הכי בניה בלתי חוקית, ואם כן - טוטב כבר לתכנן. אבל הרי יש חוק במדינה האומר שלא תהיה שם בניה, ולכל בניה ודוש אישור של הרשויות המוסמכות, ואפשר לעמוד על כך שהן לא תתנה אותו. קם עו"ד אחד ואמר: אבל אתם הרי יודעים שאיש לא יבקש רשיון, העיר תיבנה, ואח"כ לא יהרסו את מה שבנו עומד - והוצע לעבור לנושא אחר. לא ייתכן כך להתייחס לחוק ולאכיפתו.

אחמול ישבתי עם אנשי מצפה-דמון. את מצפה-דמון מנהלת היום קבוצה של אנשים שלמעשה לא היו חסיבים לעשות זאת. בשעתו באה לשם קבוצת אנשים שקיבלה עליה כאחגד ציוני לפתח מקום שכוח-אל זה, 90 ק"מ דרומית לבאר-שבע, ובין היתר טמכו על תכניות מוצהרות של הממשלה לפתח את המקום. תוך חצי שנה הם הצליחו לעשות מה שלא הצליחו רשויות מוסמכות לעשות במשך 20 שנה. והם מלאים טענות כרימון אל הממשלה. הם הניעו אנשים לרדת למקום על סמך הבטחות של הממשלה שטענה שהיא חותרת לישוב שם 10 אלפים איש תוך כן-וכך שנים. עכשיו בא אליהם איש הממשל ואומר: רבותי, אל תתייחסו למספר זה של 10 אלפים איש כאל מספר משי, אלא כאל הצהרת-כוונה; אם תהיה עליה גדולה - יבואו יותר אנשים, אם לא - לא יבואו. לדעתי, כשהממשלה מחליטה על מדיניות ומצהירה עליה - צריך להיות יחס אל המלה הנאמרת והנכתבת, כדי שגם האזרח כך יתייחס אל החוק ואל ההחלטות.

א. גיבלבר:

הנושא שאני רוצה להביע את דאגתו לגביו הוא נושא המקלטים בארץ. ככל שאנחנו מתרחקים מהמלחמה - אנחנו משלים את עצמנו שכן יהיה גם בעתיד, דבר שאיננו ודאי כלל. ואז יש חשש שהערים הגדולות בפרט לא יהיו מוכנות במקלטים לאוכלוסייה. הנושא הזה מסור בידי הג'א ביחד עם הרשויות המקומיות. מתברר שהשותפות של הממשלה, שנקבעה ל-80%-90% מתבטאית בסופו של דבר, אחרי שהמקלט גמור, ב-30%. כי הרשויות המקומיות הן שמתחייבות לקבלנים, והן צריכות לשלם להם את השטרות. נוסף לכך, אין מי שאחראי לאחזקת המקלטים הציבוריים, ואיננו יודעים גם מה מצבם. לא הג'א ולא הרשויות המקומיות רוצות להיות אחראיות לכך. גם משרד הפנים, גם הממשלה וגם הרשויות המקומיות צריכות לתת על כך את הדעת, כי המצב הולך ורע מדי חודש ומדי שנה. יש האטת הקצב גם בשטח הבניה וגם בשטח האחזקה של המקלטים.

דבר שני הוא יחסי הגומלין בשטח המיסוי והתקציב גי'ן הממשלה והשלטון המקומי. אני יוצא מהנחה שכל ההוצאות והחובות של הרשויות המקומיות שנעשו במשך שנים בסופו של דבר הם על חשבון ממשלת ישראל, שתשלם אותם במלואן, ואז אנחנו מגיעים למעשה-חלם: במקום לכסות בצורה נאותה את התקציב שאושר לרשויות המקומיות ע"י משרד הפנים, ע"י העברת אחוז מסויים מהכנסות המדינה ממסים, עפ"י עלות השירותים - מסתדר העניין ע"י מסים מקומיים שגבייתם איננה יעילה ושהאחוז שלהם קטן מאד, ומה גם שהאפשרות של הרשויות המקומיות להעלות את מסייהן מוגבלת, בגלל בעיית האינדקס וכו'. במקום כל זה נותנים לרשויות המקומיות הלוואות, וקצת מענקים, הלוואות שהן לוקחות בבנקים בערבות הממשלה, בריבית ובהצמדה - והחוב שתנפח והולך. התשלומים לסעד, לחינוך, הקצבות למקלטים וכו' - שהממשלה מתחייבת עליהם - מועברים ע"י החשב הכללי באיחור של קרוב לשנה. ומקרה שלומי יוכיח. דבר כזה

א. גיבלבר:

מעדער את כל השלטון המקומי; כעבור שלושה חדשים לא יוכלו כבר לעשות שום דבר בשלומי. כל האמינות אל השלטון המקומי יורדת, ובסופו של דבר האוצר ישלם הכל. מוטב אפוא להסדיר את הענין מלכתחילה; זה יעלה הרבה פחות, גם אם יתחזה בצרכים חשובים אחרים. כבר שנים שמדברים על הנושא הזה בכל הוועדות, נתקלים במקרים קשים מאד מסוג אילת וכו' - ומוכרחים פעם לפתור את הבעיה הזאת באורח יסודי.

לא אדבר על הקשיים בשטח האקולוגיה, וגם לא על התכנון. אני רוצה לומר כמה מלים על הכפר הערבי. האזרחים הערביים אצלנו אינם מקופחים; הם הגיעו לרמת חיים של רווחה, הם התבססו. כשאנחנו באים לאום-אל-פחם אנחנו רואים וילות רחבות-מימדים, עם מרבדים ותמונות וכו' - בתי עשירים, וזה אצל פועלי בנין. אבל הכפר עצמו עני, רשות הרבים מוזנחת, הביוב זורם ברחובות. ראינו גם את חדר-הלימוד החשובים, חסרי החלונות. הם עצמם צמח דורות לא חונכו לדימוקרטיה ולהשתתפות בצרכי הכלל, והתפקיד הזה של היצוץ מוטל עלינו. אי-אפשר להכחיש גם את טענתם שסכום השתתפות של הממשלה במענק לנפש קטן אצלם מאשר ב"שוב היהודי. מאידך - גם השתתפותם שלהם קטנה יותר. לדעתי מוכרחים כאן לעשות מעשה, לעבוד אתם יחד, לחנך אותם לדימוקרטיה מקומית ולבנין כפריהם. יש שם בעיות של תכניות מתאר וכו', ואנחנו חייבים לתת יד לאנשים הצעירים המשכילים במועצות המקומיות הערביות, ואולי גם להשפיע שהם ייבחרו, שיהיו עטוקים בבניית כפרים. על יסוד זה אפשר לבנות יחד שכונות ואחווה לדררות.

פ. אילון:

גם אני מצטרף לברכות לרה"ט שמצא לנכון להקדיש מזמנו לנושאי הפנים, ואני שמח שגם לי ניתנה ההזדמנות להשתתף בישיבה זו.

השלטון המקומי למעשה ממונה על רוב-רובן של בעיות הפנים במדינה. אבל מאז קום המדינה ועד היום לא תפס למעשה את מקומו הראוי במסגרת הכללית של השלטון במדינה, ענייניו הוטשו הצידה, כפי שכבר הוזכר.

לא אדבר עכשיו על תקציבים. אבל אני רוצה לומר: עד היום לא נקבע במדינת ישראל מי עושה מה, מה מוטל על הרשות המקומית לעשות ומה מוטל על הרשות המרכזית. יש ערבוב-תחומים עצום, ומשום כך יש מקום רב ליזמה פרטית: מי שהוא בעל יזמה גדולה יותר - עושה דברים גדולים יותר, ומסתכן יותר. מי שהוא בעל יזמה קטנה יותר - יוצא "בשכר", כי הוא עושה שות, ונמצא גם בהרבה פחות צרות. רק השבוע אמרתי לשרי הפנים והאוצר: לראשי הרשויות המקומיות נמאסה העבודה הזאת; אי-אפשר כך לפעול במשך שנים, כשמדי כמה חדשים אנחנו צריכים לעמוד כעני בפתחם של כל משרדי הממשלה. והבעיות קיימות לא רק בשלומי אלא בערים גדולות ונכבדות במדינה. לא ייתכן להתחנן במשרדים לקבל כמה עשרות אלפי לירות כדי לקיים את השירותים המינימליים ברשות המקומית, שאף הם נחלקם הוטלה עליה ע"הממשלה.

במצב הקיים אנחנו מסוגלים לקיים את השירותים המקומיים מהמסים העלובים שאנחנו מקבלים מן האזרחים, אבל איננו מסוגלים לממן את השירותים הממלכתיים - וזאת הבעיה המרכזית.

בעירי, חולון, ערפתי השנה תקציב מורכב משני חלקים: שירותים מקומיים ושירותים ממלכתיים. השנה חסרים 30 מיליון לירות לאיזון תקציב של 130 מיליון. השירותים המקומיים - כולל המינהל, הנסיון, תאורה, החזקת רכוש וכו' - מתאזנים מהמסים המקומיים, עם עודף קטן. 30 המיליונים החסרים הם אך ורק בשירותים הממלכתיים - חינוך וסעד.

היור י. חמיר:

ולך אין בעיות בריאות.

פ. אילון:

בעיות בריאות כמעט שאין עוד היום באף רשות מקומית. מכל מקום, כאמור, הגרעון הוא אך ורק בשטח השירותים הממלכתיים. ויש רשויות מקומיות שהן

פ. אילון:

חלשות יותר, שאצלן הגרעון גדול יותר, וגם אצלן הוא נובע אך ורק מן השירותים הממלכתיים.

מה גם שהבעיות נובעות לא רק מהצד התקציבי. קודם כל, קיימת הבעיה של העברת הכספים שכבר אושרו לנו. כי את עניין כספי החינוך איננו גומרים עם שר החינוך, אלא אתה צריך לדבר עם 30 מנהלי מחלקות במשרד החינוך, כל אחד לחוד, כשכל אחד מהם מחלק את כספיו לא לפי קריטריונים או ביקטיביים אלא לפי עצמת המוסד. וכשהכספים אינם מגיעים בסדר מדי חודש - נוצר המצב שנוצר באילת. גם שם הגורם העיקרי שהביא את העירייה למצב שאליו הגיעה גורם זה של משרדי הממשלה שלא עמדו בהתחייבויותיהם ולא הזרימו את הכספים שעליהם התחייבו בתחילת השנה. והדבר הזה קיים בכל הרשויות המקומיות. צריך אפוא לקבוע אחת ולתמיד מי עושה מה במדינה, מה מוטל על הרשויות המקומיות, ומה מוטל על השלטון המרכזי לביצוע אם בעצמו או דרך השלטון המקומי. וצריך לפתור את הבעיה של העברת הכספים ושל הטלת עול על הרשויות המקומיות מבלי לבוא אתן קודם בדברים.

מדברים על אכיפת החוק בענייני תכנון ובניה וכו'. השבוע קראתי ששר המטרה אמר: מבחינת כוח משטרה אנחנו מסוגלים לאכוף את הבעיות; אין זו בעיה להרוס בית או לסלק בכוח משפחה שעלתה על קרקע לא-לה. אבל, אמר שר המטרה, לא אבצע זאת אם לא יינתן דיור חלוף לאנשים אלה שצריכים לפנות מבנה בלתי חוקי. ולנו אין אפשרות לתת פתרון אחר למשפחות הללו. עי"כ אנחנו הופכים לגורם שאיננו מבצע את החוק, בה בשעה שהאמצעים לאכיפת החוק אינם בידינו, כי הקרקעות אינן בידינו, ולא נושא הדיור.

כשאנחנו צריכים למשל לבנות כביש ראשי שעליו עומד בית ישן ועלוב שגרות בו שתי משפחות - אין לנו כל אפשרות לפנות אותן ולתת להן דיור חלוף. ואז יוצא שבמקום כביש ראשי ישר אתה צריך לנסוע בכביש מתפתל ומסוכן.

יש אפוא ערבות תחומים, ואין בהירות בחלוקת התפקידים, מי ממנה על מה. וכאן מגיעים לבעיה המרכזית בסביבה מסתובבת הכל: בעיית המימון. כדי למכס ולעשות דברים - זרוש כסף. אנחנו נמצאים היום במיטת-סדום, כשמצד אחד המס שלנו קטן מאד ומהווה לא יותר מ-12% - 13% מההוצאות של הרשויות המקומיות, ומצד שני הכספים שמגיעים לנו מן הממשלה אינם מגיעים בסדר. תקציב הרשויות המקומיות מגיע השנה לקרוב ל-5 מיליארד לירות. לועתי היה זה משנה חמור של הממשלה שאסרה עלינו להעלות השנה את המסים ולקחה על עצמה לשלם במקום החושבים את עליית המסים. כי האזרח חייב לשלם בעד השירות שהוא מקבל, כשם שהוא משלם בעד שירותים אחרים שניתנים לו לא ע"י הרשות המקומית - חשמל ומים וכו'. אבל גם אם להביא בחשבון את המס המוגדל, כולל החלק שלקחה על עצמה הממשלה להשלים, אנחנו מגיעים להכנסה ממסים עצמיים של הרשויות המקומיות של לא יותר מ-12% מההוצאותיה. כלומר, שני-שליש מההוצאותיהן של הרשויות המקומיות ממומנים ע"י השלטון המרכזי, חלק ע"י המענק של משרד הפנים, וחלק הארי ע"י משרדי הממשלה הייעודיים - סעד, חינוך, בריאות וכו'. ואם הכספים הללו אינם מגיעים, ולנו אין כל אפשרות לשנות בלי הכנסת את שיטת המסים, ואינני יכולים להעלות את המסים העירוניים בגלל החלטת הממשלה בעקבות לחצם של גורמים שונים בממשק - איננו יכולים להניע יד ורגל מבלי שנהיה תלויים בממשלה, ומה גם ש"הממשלה" במקרה זה איננה רה"מ והשרים אלא עשרות פקידים ממסלה במשרדים השונים, אפילו במשרד הבטחון.

כבר היוזכר כאן עניין המקלטים. המקלטים הציבוריים היום אינם מוחזקים כראוי; בשעת הצורך אין בטחון שהם יהיו כשירים לציבור. לא עשינו כלום בשטח המקלטים הפרטיים, ואנחנו יודעים שיש שכונות מרובות-אוכלוסין הקיימות כבר 20 שנה שאין בהן מקלטים כלל. היתה תכנית להעמיד לרשות מספר בתים סכום כסף כהלואה כדי שיקימו להם מקלט משותף. אבל כך מזה לא יצא עד היום כלום. גם במשרד הבטחון אנחנו כבר תלויים אפוא, בנושא זה של המקלטים.

יחד עם זה, אינני רוצה שרה"מ והשרים יקבלו רושם שהכל הפקר. אתמול למשל הופסקה ע"י המטרה בניה של משרד ממשלתי מסויים, למרות שצדק חטט, משום שלא שמר על החוק, והוא נאלץ לרוץ ולהסדיר את העניין פתוך כדי שתאפשר לו הבניה. ברוב המקרים יש

פ. אילון:

הקפדה על החוק. כמוכן שיש פה-ושם פסק-דין של ביהמ"ש העליון, כפי שצוטט, אבל מכך אי אפשר ללמוד גזירה שווה על כל המדינה. היוצאים-מן-הכלל רק באים ללמד על הכלל. והכלל הוא בסדר. יש גם דע, אבל לא רק דע. בדרך כלל אזרחי המדינה מקיימים את החוק. על פורצי הגדר צריך להשחלט - אבל זה לא קל.

שר המשטרה ש. הלל:

אני רוצה להעמיד דברים על דיוקם. כשדיברנו על ענין הפינויים והריסת בתים - אמרתי: המשטרה תעשה כל מה שהיא חייבת לעשות, אבל אני מפנה את תשומת לבם של ועדת הפנים והשלטון המקומי לכך שיש מקרים רבים של צווי פינוי רק כשמדובר בחלכאים ונדכאים. בירושלים יכולים לבנות בית של 16 קומות שלא מפסיקים את בנייתו ולא הורסים אותו, ואילו כשהעירייה נזכרת שהיא צריכה לבצע צו הריסה - זה נגד מישהו שהקים לו חדר עלוב במלחה. וגם באותה מלחה עצמה מקיפים בתים שלמים ללא רשיון, בתים יפים, שגם אותם לא הורסים. אנחנו יכולים לבצע הכל, אבל אני חושב שזה לא צביון. אמרתי: השאלה איננה אם המשטרה מסוגלת או איננה מסוגלת לבצע הריסה או לא. אלא שהפניתי את תשומת הלב לעיוות שיוצר קרע חברתי. כאן דרוש שיקול דעת ציבורי של צערי במקרים רבים הוא חסר, והמשטרה היא שצריכה לדרבן לא פעם לשיקול ציבורי ולהפנות אליו את תשומת לבו של ראש העיר.

דבר שני: אמרתי שאני מציע שנעשה מאמץ לאתר את המפגעים הללו מיד, למנוע דברים בהתהוותם ולא ליצור מצב שלאחר שהבית כבר עומד חמש שנים, ולפעמים כבר עבר כמה פעמים מיד ליד - נזכרים לפתע שצריך להרוס אותו.

נקודה שלישית שעוררתי: גם כשיש צו לגבי בית שגרים בו כבר 28 שנים - אי-אפשר בחברה שלנו לומר: אינני מתעניין בשום דבר; צריך לפנות את זוג הזקנים בני ה-80-90 שגד שם כבר שנים, ולא אכפת לי שום דבר. אין קושי למשטרה לפנות זוג זקנים כזה, שהיא בת 78 והוא בן 90. אבל איננו חיים בחברה שכל אחד מסתכל הצידה והשוטר עם האקדח עושה הכל. ולכן, כשראש העיר אומר: לנו אין אמצעים - זאת בריוק התמונה: כל אחד מסתכל הצידה, ואומרים: נקרא למשטרה, והיא תפנה את זוג הזקנים הזה לדחוב. ופנינוי זוג הזקנים הזה איננו בעיה משטרתית, אלא ציבורית.

היו"ר י. תמיר:

הכנסת עומדת לחוקק בקרוב שני חוקים שיאפשרו הריסה בטרם יעמוד הבנין על חילו, מבלי להזדקק לביהמ"ש, אם הפעולה היא בניגוד לחוק והיועץ המשפטי ומהנדס העיר הצביעו על כך.

שנית, אנחנו עומדים להטיל אחריות אישית על המהנדס והארביטקט לגבי אישור שנתנו לבית ללא רשיון, בניגוד לחוק.

שלישית, יש להבדיל בין מקרים סוציאליים ובין מקרים של אנשים שהתארגנו בכנופיות, עלו על קרקע ציבורית, בנו מבנים שמכרו אותם לאזרחים תמימים תמורת מאות-אלפי לירות, ואח"כ צריך להתפשר עם העבריינים. צריך להבדיל בין בניית חדר ללא רשיון ובין מעשים של עבריינות מאורגנת לשמה.

א. אבו-חצירא:

תדמיתה של החברה הישראלית מתחילה להיקבע במסגרת הקהילתית המצומצמת. נרגע שהמסגרת היסודית הזאת איננה מתפקדת כראוי - התוצאות השליליות מתחילות לצוץ בכל הדרגים.

עד לפני שלוש שנים המינהל המוניציפלי הלך בדרך שיכלה פחות או יותר להחזיק מעמד, גם בשטח הכספי. מאז מלחמת יום הכיפורים והמצב הכלכלי שנוצר במדינה הועמדו הרשויות המקומיות בפני שאלה של קיום ממש. לי, כראש עיר, יש שלושה תאריכים בכל חודש שאני מפחד מהם: ה-1 בחודש - משכורת לקבועים; ה-15 בחודש - משכורת לעובדים היומיים; ה-20 בחודש - תשלום שטרות. אני מכיר שלושה ראשי ערים, ודווקא מהצעירים, שהודיעו לי ברורות שיותר לא יהיו מועמדים לבחירה ברשות המקומית. על ראשי הערים הוטל העול הקשה של המגע היומ-

א. אבו-חצירא:

יומי עם הבעיות, והכתובת היחידה של האזרח בכל הבעיות היא הרשות המקומית. אינני חושב שאדם רגיל יכול להחזיק מעמד בלחצים כאלה של יום-יום ומול בעיות כאלה שאין הוא מסוגל לפתור אותן. אנחנו הכתובת עבור האזרחים לבעיות שיכון - שאין לנו כל סמכות בהן. הוא הדין בבעיות חינוך וכו', והאזרח מגיע עד כדי אלימות כשראש העיר אומר לו: זה לא שייך לי. זה שבוע ימים שובתת אצלי בעירייה אשה משום שהסוכנות נחנה לה צריף ולא בית. לפני שבוע העברתי את השלטון בעיר ליום אחד לחלמידי חינוך. מיד התחילו לתקוף אותי בשאלות: למה לוקחת על עצמה הרשות המקומית תפקידים שאינם שלה? למה אני נותן למשל רכב לסיור של המשמר-האזרחי, דבר שהמטרה צריכה לעשות? אבל מה אני יכול לעשות? לא לתת רכב? או לא לשלם עבור הטלפון של המשמר האזרחי? או לא לקנות להם ריהוט? מצד אחד מקבל ביקורת על שאינך עושה מספיק; מצד שני אתה מקבל ביקורת על שאלה עושה יותר מדי.

אנחנו נמצאים בתקופה קשה מאד

לשלטון המקומי בכלל.

זוהי תופעה כלל-עולמית למעשה.

היור' י. חמיר:

ייתכן. אבל נוצר הרושם כאילו השלטון המרכזי השאיר אותנו להתמודד לבדנו עם כל הבעיות הללו - ואני כשלעצמי אינני מסוגל לכך.

א. אבו-חצירא:

אל תגידו שהשלטון המרכזי נותן לנו סוגסיוניות. אנחנו מסבסדים את השלטון המרכזי. משרד החינוך קבע לנו סכום מסויים לבניית גן-ילדים, אבל אנחנו הרי יודעים שזהו סכום לא ריאלי. אנחנו מגייסים אפוא את החסר, וכשבאים למשרד הפנים לקבל אישור לתוספת הזאת - יש הוראה, מוצדקת, של המנכ"ל האוטרך על הממונים על המחוזות לכסות גרעונות של משרד החינוך. אבל משרד החינוך מצידו טוען: זה הסכום שאני נותן לך; את החסר תואיל לגייס בעצמך. אנחנו נאלצים אפוא לעשות דברים בלתי חוקיים, כי הרי איננו יכולים להשאיר גן-ילדים לא גמור, בלי גידור ובלי פיתוח, על מנת שיהרס תוך חודש ימים.

אנחנו צריכים לדעת שמה שקרה בשלופי עלול לקרות מחר אצלי, שלא אוכל לשלם משכורות. אני יודע את מצבי ואת מצבם של שכני. הממשלה חייבת לקחת את הנושא הזה של השלטון המקומי לידיה, ולפתור אותו בהקדם.

ד. קורן:

אין ספק שהנושא המרכזי הוא הנושא של פיזור האוכלוסיה - וכבר הזכירו אותו. בעידן של טילים, אחד הדברים החשובים ביותר הוא פיזור האוכלוסיה. ובבעיה זו של פיזור האוכלוסיה אי-אפשר להסתפק בשיטת הגזר בלבד - מתן הטבות לשלומי ולמעלות. צריך להשתמש גם בשיטת המקל - למצוץ בניה באיזורי המרכז. מה יקרה למשל אם יעבירו את המשרד של חברת "ערים" לצפת? היא לא ורדשה לא בח"א ולא בדאש"צ. צריך לעשות כמה דברים דרמטיים שיביעו את רצונה של האומה היום לפזר את האוכלוסיה הלכה למעשה. ואני פונה בזה לראש הממשלה לחפש דרך ממשית לעשות זאת. בוועדת הפנים היתה בשעתו הצעת חוק (שנפסלה) לאסור על בניה באיזור המרכז לתקופה של שנה אחת. אבל צריך לעשות משהו.

נושא אחר: אנחנו צריכים להביא להבראת האוכלוסיה, מבחינות שונות, כולל יציאה מהבית החוצה, לאויר. ומה שחסר היום זה חופי רחצה, חניונים, מקומות שאפשר לצאת אליהם. כולנו שמענו על פקקי-התנועה שהיגן ביום העצמאות סביב יער-הרצל, שהוא המקום היחיד שאפשר לצאת אליו מן א. צריך לטעת חורשות בכל איזור, ולהתאימן לצרכי הביילוי של האוכלוסיה, כולל אוכלוסיה זתית שלא תצטרך לנסוע רחוק בשבת. צריכה להיות תכנית לפיתוח החופים בארץ, ולא רק תכנית אלא פיתוח הלכה למעשה. אני חוזר וקורא להקמת רשות חופים, ורה"מ צריך לקבוע מי יטפל בזה (כשלעצמי אני מעדיף את משרד הפנים).

הגענו לכך שיש לנו סוף-סוף חוק אחרים לאומיים. החוק הזה מסמך את שר הפנים להכריז על מספר מקומות כעל

ד. קורן:

אתרים לאומיים הורשים שימור והגנה. עד היום טרם הכריז שר הפנים על אתרים לאומיים.

דיברו כאן על המצב הכספי של הרשויות המקומיות. כאן לא תופשת השיטה של כינוי-שריפות, שלוקחים ביום שני ופחזירים ביום חמישי, וחוזר חלילה. פעם חשבתי שביחד עם חוברת התקציב של משרד הפנים צריכה להיות מוגשת גם חוברת של תקציבי הרשויות המקומיות.

שר הפנים י. בורג: אתמול עשינו זאת במידה מסויימת.

ג. קורן:

ראשית, לא היה זמן מספיק לעיין בזה. שנית, אני מתכוון לחוברת שתוגש לאישור הכנסת. משום שכיום אוכלת הריבית חלק גדול של התקציב, ומה גם שיש כאן אכיפה של חוק התקציב, משום שכאשר שר הפנים מכסה את החובות - זה לא עובר דרך הכנסת.

הוזכרו כאן ישובי המיעוטים. עם כל מה שנעשה בישובי המיעוטים - אני סבור שאיננו יכולים להסתפק בהתפארות בלבד. ואחד הדברים שחסרים בכפרי המיעוטים הוא תכניות מתאר שיאפשרו בנייה בחוץ. באים אלי אנשי מיעוטים וטוענים שהם בנו ללא רשיון משום שאין להם כל אפשרות ביצוע אחרת. והם אומרים: עובדה שגם השני בנה בלי תכנית מתאר, והם משוכנעים שזה נעשה ע"י שוחד. אי-אפשר לעשות דברים שיעוררו מחשבה על שוחד. צריך להקדיש תשומת לב מירבית לתכנון הכפרים הערביים, גם אם צריך יהיה לשנות את התכניות בעוד חמש שנים.

ב.צ. קשת:

אני מנצל את ההזדמנות לחזור על דברים שאני אומר כבר שנים: כל עוד לא יבינו אצלנו צריך להפריד בין תפקידים ממלכתיים ותפקידים מקומיים - זאת תהיה תמונת השלטון המקומי במדינה. ראשי עיר החושבים שע"י נטילת תפקידים של השלטון המרכזי יוסיפו לעצמם כבוד - ישיגו את המטרה ההפוכה. הם הופכים לעניים-בפתח אצל משרדי הממשלה. יש תפקידים ממלכתיים שהמדינה צריכה לכסות מתקציבה, ויש דברים מקומיים שהמקום צריך לטפל בהם.

גם אני בעד פיזור אוכלוסיה. אבל כל הדיברים לא יועילו וכל נסיונותינו לעצור את הבניה במרכז הארץ ישארו בגדר של דיבורים בלבד כל עוד לא יהיה תיאום מלמעלה מה צריך לעשות כדי לפזר את האוכלוסיה. לא ייתכן שנגיד לאנשים ללכת למקומות שאין בהם ויור או אין בהם תעסוקה. היום אומרים בכרמיאל: משרד השיכון בסוד; אבל תעסוקה אין שם היום; רוב המפרנסים בכרמיאל נוסעים יום-יום לעבודה החוצה (10 לירות נסיעה ליום).

לגבי העולים החדשים משתמשי לבשיטת המקל - והתוצאה גרועה. אינך יכול לשלוח עולים, ביניהם אקדמאים, למקום שיש בו דירה אבל אין בו תעסוקה. ולכן לא צריך לדבר על פיזור אוכלוסיה, אלא צריך להכין את המקומות, על התשתית שלהם, ולא רק בדיבור ותעסוקה אלא גם בפיתוח בעיות חברתיות. רק בזמן האחרון הגיעו אצלנו למסקנה שכשברוצים שיכון גדול צריך להשאיר מקום גם לצרכניה, מועדון וכו'. הדברים הללו תלויים במידת התיאום בין משרדי הממשלה השונים, שגם אם היום היא רבה יותר משהיתה בעבר - הזמן אינו פועל לטובתנו. כי כדי להקים שיכון או מפעל דרושות שנתיים. ומה עושים בינתיים?

ועכשיו לענין המשטרה. אדוני רה"מ,

אני חושב שאפילו היום, לאחר ההתקדמות הרצינית שחלה ביחס אל המשטרה, איננו ממלאים את תפקידנו כלפיה. המשטרה טובלת באופן כרוני מחוסר כוח אדם. היום, לאחר שאמרו שנותנים תוספת (שגם היא לועתי איננה מספקת) - נמלכו והוטיפו למשטרה עוד תפקידים, שאין היא יכולה לעמוד בהם. לא ייתכן שהמשטרה תוציא כוחות מהשטחים כדי לטפל במקומות אחרים, אם זה נמל אשדוד, נמל אילת, או מחר נמל חיפה. פי כמה נפשך: אם השוטרים הללו אינם נחוצים בשטחים - למה החזיקו אותם שם כל הזמן? ואם הם דרושים בשטחים - מה נעשה שם בלעדיהם?

הפסע הולך ומעמיק. יש לנו היום פושעים חמורים ביותר, שחיי אדם אינם נחשבים בעיניהם. חלקם נמצאים בבתי-הסוהר; חלקם הגדול נמצא בחוץ. יש בעיות של בטחון-פנים, המוטלות - ובצדק - על

ב.צ. קשה:

המטרה. אבל מהו כוח האדם העומד לרשות המטרה כדי לפתור אותן, כשהיא מרותקת היום לאשקלון? זה שנים אני מכנה את המטרה "בוצצה שוייג". אני טוען שהממשלה רדה"מ אינם ממלאים במקרה זה את הפקידים, ושר המטרה חייב ללחוץ יותר.

ומה שנוגע לבתי הסוהר - אני מכיר את המצב בבתי-הסוהר, ואני מודאג ממנו. אנחנו משקיים בנסים. אנחנו יודעים מה נעשה בעולם הגדול בשטח בתי-הסוהר. יש בבתי-הסוהר גברים שנשפטו לתקופות מאסר ארוכות, ובמרו אומר שלא להשאיר בבתי-הסוהר. ואני מודאג מהמחסור בכוח אדם בבתי-הסוהר. אני נפגש גם עם אסירים וגם עם טוהרים. ואני יודע שאם הסוהר חושב על עבודתו 8 שעות ביום - האסיר חושב 24 שעות ביום איך לברוח. ומה גם שהסוהרים עמוסים לעייפה ונופלים ממש מהרגליים. זוהי בעיה בטחונות ממדרגה ראשונה, וזאת גם בעיה של יוקרתה של המדינה. די היה לנו ששני אסירים בטחונות ברחו מרמלה ולמחרת שיזרו מארץ ערבית. ואני מציע לרה"מ לתת על כך את הדעת, גם אם שר המטרה אומר שהוא שבע-רצון.

שר המטרה ש. הלל:

למרות מה שאני אומר כאן - אצל ראש הממשלה אני מדבר בטון אחר.

ב. מואב:

למעשה אין בוועדה חילוקי דעות בין קואליציה ואופוזיציה, וההחלטות בה מתקבלות בדרך כלל בהסכמה, החלטות חד-משמעיות. הבעיה איננה בקבלת מסקנות, אלא בביצוען. משום כך גם אני שמח על נוכחותו של רה"מ כאן היום, ואני מקווה שמהדברים שישמע היום יוסקו מסקנות ביצועיות.

אני כשלעצמי רוצה לדבר לא על הבעיות העקרוניות אלא על דברים מעשיים, כי גיבשתי לעצמי מספר מסקנות שאני מקווה שרה"מ יעשה לביצוען.

אני מברך את החלטתו של ראש הממשלה למנות לו יועצים. הייתי מברך אילו מינה לעצמו יועץ כללי גם לענייני פנים.

היה לנו דיון ארוך על הנושא של הקמת תחנת כוח בחדרה. בעניין זה אף הוקמה ועדה, והוזמנו מומחים מארה"ב. עת דעת כל הגורמים סוכם להקים את תחנת הכוח בחדרה. אבל במסקנות דובר על תחנת כוח המוסקת במזוט. ואילו בימים אלה אנו שומעים על הנצרות מעשיות של חברת החשמל להסיק את התחנה הזאת בפחם.

ראש הממשלה י. רבין:

תחנה דו-תכליתית.

ב. מואב:

מיקומה של התחנה נקבע על בסיס הסקה במזוט. דרושה אפוא עכשיו בדיקה מחודשת של ההחלטות האקולוגיות של תחנה מוסקת בפחם.

בבר דובר כאן על תהום התכנון והבניה. אני חושב שחייבת להיעשות פעולה משלתית בדרג העליון כדי להביא אנשים לדיון, להזהיר ולפזר מועצות מקומיות כדי למנוע מהן לחרוג ולעקוף את החוק ביודעין. וכבר הבאתי כאן פעם את הדוגמה של עיריית נתניה שחתמה על הסכם עם קבלן בן התחייבה לגרום לכך שיהיו חריגות בבניה. כאן חייבת להיעשות פעולה בדרג משלתית.

בנושא של פיזור האוכלוסיה חייבת להיות מסקנה פשוטה, קודם כל לעצור את ההכנות לבנות עיר חדשה בראשל"צ ואיזור העשיה באפק. התקציב לבניה לראשל"צ כבר השנה הוא 50 מיליון. כלומר, כבר השנה נכנסים לתכנון ולביצוע בהפקף די נרחב. גם אביש מציע להעביר את חברת "ערים" לצפון ולדרום, אם רוצים להתייחס ברצינות להחלטת ממשלה לפתח את הגליל. משום שכבר ב-1968 נתקבלה החלטה שלא לפתח את איזור החוף, אבל הביצוע המעשה שונה לחלוטין מרוח אותה החלטה.

ואשר לתחום של איכות הסביבה - אתמול העליתי בכנסת את השאלה האם השירות לאיכות הסביבה, הפועל ליד משרד רה"מ, אכן עונה לצרכיה של מדינת ישראל בתחום זה, ועל הציפיות שהיו

ב. מואב:

עם הקמתו. נראה לי שיש לשקול מחדש את הכפירות של השירות הזה למשרד ראש הממשלה. אני הייתי מציע לשקול אפשרות של העברתו לאחד ממשרדי הממשלה, המופקר על ביצוע חוק התכנון והבניה, ועל איכות הסביבה. מנסיונה הקצר של סיעתנו בקואליציה נוכחנו לדעת שתחום שהוא על-משרדי הוקף בסופו של דבר לתחום אל-משרדי. משרד ראש הממשלה שונה במבנהו ממשרד ממשלתי רגיל, ושירות שנמצא בו בהכרח מעביר את זמנו בדיונים עם משרדי הממשלה השונים ובמתן יעוץ להם, ואלה יכולים לקבל את עצתו או לא לקבלה. צריך להעביר את הגוף הזה כגוף עצמאי לאוטונומי עם משרד ביצועי. אולי משרד הפנים, שיש לו תקציב, הקשור גם בדשוינות המקומיות ויכול להפעיל את השירות הזה גם כהן.

ראש הממשלה קיבל בירושה מהממשלה הקודמת את הפונקציה של היועץ לענייני ערבים, עם כל המטען שהוא נושא אתו. אני חושב שצריך לשקול שנית אם יש בכלל טעם בקיומו של המוסד הזה במשרד ראש הממשלה. פעם חשבו שאי-אפשר בלי ממסל צבאי; עד שביטלו אותו, ואז נוכחו לדעת שאפשר ואפשר בלעדי. בפני ערביי ישראל קרוי היועץ לענייני ערבים בשם "מלך". לא ייתכן שכל משרדי הממשלה על שלוחותיהם יפעלו במגזר הערבי באמצעות מתווך מטעם ראש הממשלה. הדבר הזה רק גורם לניכור, ויוצר גם אצל הערבים וגם אצל הדרוזים את ההרגשה שהם אזרחים מדרגה שניה. אני מברך על ההחלטה האחרונה להוציא את הדרוזים מטיפולו של היועץ הזה, ואני ממליץ לעשות זאת גם לגבי הערבים.

י. ארינור:

אני רוצה להעיד בענין השירותים הממלכתיים: אני סבור שעלינו לפנות לממשלה בדרישה שתדאג לריפורמה מהירה בשטח זה, ולו רק בגלל הסיבה שזה עולה לנו כסף. בשלעיריה יש גרעונות שהמדינה צריכה בסופו של דבר לכסות אותם - ברור שיש יותר בזבוז. דבר שלא יהיה אם מקור המימון יהיה אחיד, ממלכתי, ללא שיקולים מקומיים.

שר הפנים י. בורג:

להיפך. אז תהיה זרימה גדולה יותר של המקרים הסוציאליים אל הערים הגדולות.

י. ארינור:

ניתן בהחלט לקבוע בקריטריונים אחידים שלאדם לא תהיה הטבה ע"פ מעבר כזה לעיר גדולה. להיפך, עי"כ תהיה אפשרות זרימה מן הערים הגדולות למקומות אחרים. השיטה שלפיה הרשויות המקומיות מסמנות את השירותים הסוציאליים שאינם מתפקידן, תוך גרעון, תוך שהן סומכות על מימון ממלכתי שבסופו של דבר ניתן משום שעיר לא יכולה לפשוט רגל - שיטה כזאת ברור שעולה לנו גבל שנה כן-וכך מיליוני לירות. דבר זה לא צריך להיות שנוי במחלוקת מפלגתית, ואין טיבה שלא יזכה לאהדה לפחות כזו שזכתה לה הריפורמה האחרונה במסים.

אנחנו מדברים על אכיפת חוקי הגביה.

אבל הדבר איננו פשוט. האמת היא שכאשר אדם רוצה לבקש רישיון לסגירת מרפסת - הוא לא יגיע לכך לעולם, בגלל הסבכים הביורוקרטיים. את המרפסות יסגרו רק שכניו שלא ביקשו רישיון. ראש עיריית ת"א לשעבר, מר דבינוביץ, נתן בשעתו אישור בלתי חוקי להוסיף 50 אלף ממ"ר בתחנה המרכזית בת"א. במקרה כזה קשה לבוא בטענות לאזרח שסוגר את המרפסת. אבל יתרה מזו: למה צריך ראש עיר במדינת ישראל להגיע למצב שיתן אישור בלתי חוקי כזה? משום שגם הוא לא יכול להשיג אישור מהר כחוק, לתכנית שהיא טובה לאינטרסים של העיר. גם הוא לא יכול לעמוד בתנאי הביורוקרטיה. לא נוכל אפוא לפתור את הבעיה של אכיפת החוק אם לא יהיה תיקון בשני דברים: מצד אחד לחסל את ההליכים הביורוקרטיים המסורבלים; ומצד שני - ייתכן שצריך לגלות קצת גמישות באישורים, לאפשר קצת גמישות בצורת הבניה, להפוך דברים שהם היום בלתי חוקיים לחוקיים, לאפשר לאנשים לחיות קצת יותר בנוחיות, ולמנוע גזירות שהציבור לא יכול לעמוד בהן. גם בנושא זה דרושה ריפורמה. גם זהו נושא שאיננו מפלגתי, ואפשר להקים ועדה ציבורית בלתי מפלגתית, כדוגמת ועדת בן-שחר שחברה לא היו נציגי אינטרסים, גם לא נציגי אינטרסים של הממשלה או של הרשויות המקומיות. שתי הריפורמות הללו, בענין השירותים הממלכתיים ובענין חוקי הבניה, יכולות לקדם אותנו צעד גדול קדימה.

ח. קונטרס קמי:

לא אשיב לכל השאלות שהועלו כאן, אבל אני רוצה להתייחס לשאלת התכנון הפיזי, לשאלת מצבן של הרשויות המקומיות, ולבעיית המיעוטים.

התכנון הפיזי במדינת ישראל נמצא בפגור של חמש שנים לפחות לעומת לוח הזמנים שבחוק. זאת עובדה, וצריך לדעת אותה, ושום הספת מוסר לא תועיל כאן. השאלה היא אם ננקטו בשנים האחרונות אמצעים סבירים כדי להתגבר על הקומי הזה - ואני חושב שכן, במיוחד בשלוש השנים האחרונות. אנחנו נמצאים כיום בשלב של הפגת 15 תכניות מתאר ארציות, שהתחילו לזרום לשולחן הממשלה לאישור. התחלנו בתכנית חלוקת האוכלוסיה; עומדת על שולחן הממשלה תכנית למוסדות מדעיים, לודרכים, אח"כ פארקים וכו'. העובדה שאין לנו תכניות ארציות שהיו צריכות לכוון את התכניות במחוזות היא קושי שהמדינה טרם התגברה עליו. וגם משאבים כספיים נוספים אינם מספיקים עכשיו בגלל המחסור במשאבי כוח אדם מקצועי. אנחנו חייבים אפוא לפעול עפ"י תכנית כדי להדביק את הפגור הזה.

בתכנון המחוזי אנחנו גומרים השנה. תכנית ירושלים אושרה; תכנית הצפון אושרה; תכניות הדרום והמרכז נבטיימו ומגיעות למועצה. תכנית חיפה הושלמה, וכך גם תכנית מחוז ת"א. ברגע שיהיו תכניות מתאר מחוזיות הקובעות יעדי שטחים - יש למדינה זו הפעם הראשונה בתולדותיה מסמכים בעלי תוקף סטטוטורי מהייב שיכוונו את התפתחות המדינה. יהיה מצע פרוגרמטי של חובת התנהגות.

המצב קשה יותר בתחום התכניות המקומיות. הרשויות המקומיות ברובן לא עמדו בעול הזה. יש לכך הסברים, אפילו משכנעים: המצב הכספי, הקשיים בשטח כוח האדם וכו'. המשרד נכנס בשנים האחרונות ל-80 ועדות תכנון מקומיות, והוא מכין למעשה את התכניות הללו במקום הרשויות המקומיות. והן תסתיימנה השנה; אולי יתמשכו עוד חצי שנה. המצב המור במיוחד בערים הגדולות. לא ירושלים ולא ת"א עמדו במבחן. ירושלים מכינה תכנית מתאר כבר קרוב ל-12 שנה. אני מניח שעכשיו יצאו למרחב, בייחוד אתנו, וכאשר בעיר גדולה אין תכנית מתאר - יש לך השלכות רבות. איננו חושבים שאנחנו יכולים וצריכים לבוא במקום עיר גדולה, שיש לה הנהגה ציבורית נבחרת ויש עליה גם חובה. אבל יש לחץ בענין זה, ואחד הדברים החיוביים שקרו בחודשיים האחרונים היה שר הפנים מינה ועדת תכנון משותפת לשש ערים בגוש דן.

גם בישובי המיעוטים החובה להכין את התכנית היא על הישוב עצמו, ואנחנו באנו במקומם. יש היום כמה עשרות תכניות בהכנה. אבל זהו תהליך שאינו יכול להתבצע בהבל-פה. וכאן אני חולק על כמה דברים שנראו לכאורה מוסכמים.

בישובי המיעוטים אין הפרת חוקי בניה בגלל חוסר תכניות או בגלל חוסר בשטחים. באיזור הצפון הורחבו איזורי הבניה בשנים האחרונות פי שניים, שלוש וארבעה. יש שם הרגל הנובע ממנטליות ומהכרה של האזרח שבייתו צריך לשבת על שדותיו, והוא מקים לו בית על ערק תחבורה ראשי. יחולעם זה, אנחנו פותרים באופן מעשי את הבעיות של ישובי המיעוטים. השאלה היא איך להביא אותם לחינוך ציבורי כדי להבטיח להם איכות חיים טובה יותר.

באשר אישרה הממשלה את תכנית התחזית לתמורות אזוריות במדינה - כל תכנית צריך לתרגם לנתונים של ביצוע מפורט. ואני שמח לומר שהממשלה החליטה פה אחד להטיל על כל משרדיה להכין תוך שנה תכניות פיתוח בהתאם לאותה תכנית, וגם לקבוע עיתוי ושלבי ביצוע לתכניות אלו, שיחזרו לממשלה ולמועצה הארצית לתכנון ובניה תוך שנה. בעבר לא היה זה פשוט לאלץ משרד ממשלתי להביא את תכניות הפיתוח שלו למועצה הארצית. הפעם יש החלטה מחייבת, ויש אפוא שולחן משותף שסביבו תדבר המערכת בחוכמה.

בשנים האחרונות יש בכלל תופעה חיובית של אור נכונות לשיחוף פעולה יודי בין משרדי הממשלה עצמם. משום שאין פתרונות ארגוניים ע"י יצירת מסגרות-על. דווקא ע"י פתיחות רבה יותר והחלשת הסמכות של האחד כלפי השני נצדה הבנה טובה יותר ונכונות לעבוד יחד, ובכיוון זה צריך להמשיך.

ובענין אכיפת חוקים: - נכון שתופעת העבריינות בתחום התכנון והבניה נפרצת, ובמשך שנים משרדי הממשלה עצמם

ח. קוברסקי:

לא הצטיינו בשמירה על החוק. ולא פעם קרה שכאשר החוק הפריע - גיקשו "לפטור" את החוק. אבל בשנה או בשנתיים האחרונות יש בענין זה התקדמות מרשימה. היתה פעולה תקיפה של משרד המשפטים ביחד אתנו בתחום זה. מר שמגר תרם תרומה בלתי רגילה להסרת הכתם הזה. ואם הממשלה עצמה מתנהגת בתחום זה בצורה מסודרת - זה משפיע גם על הרשויות המקומיות, שגם עליהן לא צריך לדבר בהכללה. יש רשויות מקומיות שלא חיעשה בהן פעולה בניגוד לחוק, ויש גם אחרות. לא הכל אפשר גם לפתור בדרך של שיטור. העיתות של האזרחים עצמם גברה לאחרונה. היום כשבונים בית בניגוד לחוק - השבנים עצמם פונים לשלטונות. יש אפוא תהליך חיובי, ומשום כך אסור להמשיך בקטרוג בלתי פוסק, אלא צריך לציין זאת גם כלפי האזרח וגם כלפי הרשויות הנוגעות בדבר, ולדתום אמצעים שיבטיחו יתר התקדמות בענין זה.

מה שנוגע למצבן הכספי של הרשויות המקומיות - אני נאלץ ליצוק מים צוננים. מצבן לא טוב, אבל מצבן אינו קטסטרופלי, ואני מבקש להימנע מהגזמות. זה חמש שנים אני שומע שמתמוטטים ולא מתמוטטים. השירותים גיחניים; יש רשויות מקומיות שנותנות גם שירותים טובים. יש מצבים בלתי מוסדריים; יש דברים עקרוניים שצריך להכריע בהם, להגיע לסגירת גישה קריטריונלית. אבל לא ייתכן להציג את המסגרת הזאת כמסגרת פושטת-רגל. ע"כ מציגות עצמן הרשויות המקומיות בצורה לא טובה. לא אוהבים את המסכן, והרשויות המקומיות אינן מסכנות. גם לישובי הפיתוח יעצתי להפסיק לצבוח, כי לישובים בונים אנשים לא יבראו לחירות. השלטון המקומי צותן מדי יום מערכת שירותים כבירה, עם כל התופעות החמורות שישנו. אי-אפשר להתעלם מן המציאות החיובית שישנה, וצריך לדעת להעריך אותה.

גם בתחום הקידום נעשו כמה דברים טובים בזמן האחרון. היתה גם רפורמה-זוטא. למשל: בשטח החובות. על מחצית החובות הצמודים ניתן היום שחרור לרשויות המקומיות ע"י סידור של ביטוח הצמדה. פעם היה סידור של קונסולידציה של חובות, שהביא רוח רק לבנקים. היתה החתיבות; הממשלה כיבדה אותה. זו השנה הראשונה שאין יותר מלוות פרטיים לקונסולידציה, ו-215 מיליון לירות נכללו השנה בתקציב כחלק מהתקציב של המדינה. המדינה לוקחת את ההלוואות, ומעמידה אותן לרשות הרשויות המקומיות. בשנים האחרונות ניתנו סכומים מסויימים, שהיום נספגו במענק הכללי, כעזרה מיוחדת לצושי הניגוד. בשנה שעברה הגיע הסכום ל-160 מיליון ל". השנה כאמור זה כבר חלק מהמענק הכללי. הוא ניתן רובו כמענק. הושג הסדר מתקדם יותר גם בנושא של השתתפות בסעד וביטול כל המידו המביש של קיום 46 סיווגים ל-200 רשויות מקומיות במדינה. נכון שהרפורמה הסופית הגואלת שרם נמצאה.

אין זה נכון שהרשויות המקומיות מאמצעיהן הן מגייסות רק 12% מצדויותיהן. הרשויות המקומיות "העלובות" הללו מגייסות 1,6 מיליארד לירות מיסוי עצמי באגרות, היטלים וארנובה שהן מטילות וגובות מן התושבים. והגביה איננה כל-כך גדועה. אבל גם מה שהממשלה נותנת להן איננו כולו טובסידיה ותמיכה. הרשויות המקומיות מקבלות קרוב למיליארד לירות כתמורה לארנובת רכוש. זאת לא מתנה של הממשלה; זהו החזר של כסף עפ"י הסכם, היום עפ"י חוק. כלומר, הרשויות המקומיות גם היום, במצב הבלתי מוסדר הזה, מקבלות קרוב ל-50% של מיסוי עצמי, חלק שהן מטילות וגובות בעצמן, וחלק אחר שהן מקבלות תמורת ויתור על מס לטובת הממשלה, והממשלה מחזירה להן 4,8% מכלל הכנסות המדינה. זה איננו עסק פושט-רגל. ואם משרדי החינוך, הדתות, הסעד והבריאות מעבירים כספים לרשויות המקומיות - גם זאת איננה מתנה. זהו חלקה של הממשלה עפ"י הסכם בשירות מסויים. כך אני מציע להציג את המצב. זוהי עזרה מיוחדת לנושא שעדיין לא ברור מי צריך לעסוק בו. הדבר היחידי שבו יש עזרה ממשלתית לרשויות המקומיות הוא בתחום המועבר ע"י משרד הפנים - בתחום המענק הכללי, שהוא לא יותר מ-710 מיליון ל"י לשנה. כך אני מציייר את החמונה, וכך הייתי מבקש מכולם לראות אותה. אחרת אנחנו מוציאים את נשמת הענין, ונבותנים גיבוי להלך-רוח שאין לו מקום.

מה שנוגע לרפורמה: האמת היא שיש ויכוח עקרוני שטרם הוכרע מה צריכה להיות בעתיד המערכת של החובות של השלטון המרכזי והשלטון המקומי מבחינת אחריות למתן שירותים, ומה צריכים להיות המשאבים והמקורות של כל אחד מהם. בתוך השלטון המקומי. עצמו יש מחלוקת בענין זה. מר אילון כשלעצמו בעד ביטול הארנובת המקומית. חברים אחרים טבורים שאם אתה מבטל לרשות המקומית אפשרות של הטלת מס על תושביה - פגעת בטעם הניהול ובאחריות הניהול. כי השוליים לאוטונומיה

ח. קוברסקי:

הם בסופו של דבר וקיים מאד, אותם 15%-10% שבהם יש היום לרשויות המקומיות אפשרות של שיקול דעת עצמי. בעולם הגדול יש דוגמאות לכאן ולכאן, וזוהי שאלה שצריך כאמור להכריע בה עקרונית.

אשר למהות השירותים והיקפם - גם שאלה זו איננה פשוטה. יש ראשי רשויות מקומיות הסבורים שראש רשות צריך לדאוג לנקיון, למאור, לגינון ולביוב. לעומת יש החושבים שחינוך ודאגה לחינוך גם הם מנשמתו של המקום. מכל מקום, זוהי שאלה שההכרעה בה איננה יכולה להיות מהירה.

מר אילון, מר גפני ואנרכי מהוויים עכשיו ועדה משותפת שסימנה לה 8-10 נושאים שבהם צריכות להתקבל הכרעות שמהן ייגזרו מסקנות גם בתחום ההתארגנות וגם בתחום המימון. הצדה היא שבין שלושה חברים יש שלוש דעות, ונצטרך להביא זאת לשרי הפנים והאוצר להכרעה, ואז נוכל לעבור לפסים של ביצוע.

מה שמדאיג הוא העניין הקופתי. כאן צודקות הרשויות המקומיות. לא ייתכן שהממשלה עצמה תהיה חייבת כספים לרשויות, ואלו יצטרכו להתרוצץ מבנק לבנק. כספי הממשלה צריכים להגיע בסדירות, בשיעור של 1/12. ועל כך יש כבר הסכמה עם שר האוצר. שר האוצר הסכים שב-1 ביולי יושלם הפיגור. אבל כיוון שהרשויות המקומיות מקבלות כספים לא רק דרכנו אלא גם דרך המשרדים היעודיים שלהם אין כלים של מעקב חדשי - צריך יהיה למצוא דרך לפתור גם את הבעיה הזאת.

טרם נמצא פתרון לתקציב השוטף של השנה. על כך יש לנו הצעה לגבי היקף הגדעון, ובימים הקרובים נקיים דיונים עם השרים הנוגעים בדבר.

ועכשיו לעניין המיעוטים. משרד הפנים, לדעתי, איננו הגורם היחיד בשטח, והוא בלבד לא יכול לפתור את הבעיה. מה שנוגע לנו - היו לנו מגעים עם הערבים בשנתיים האחרונות, והקפדנו על כך שלא תיווצר התארגנות מנותקת ממרכז השלטון המקומי. נדמה לי שבאן התגבשה תפישה. נדמה לי שהיום יש גם אגירה של רגישה. ואם ייעשו דברים בהתמדה ובקביעות - יגבר גם האמון. האזרח הערבי זכאי לשוויון מלא בתחום זה. חומר השוויון נרבע מהמצב הפנימי שלהם לא נחת מאשר מן המצב שאנו אחראים לו. ובנון שכאן לא תרעיל הטפת מרטר לערבים. הם אינם מסוגלים לעשות הכל בעצמם, והממשלה חייבת להיות גורם טוביל וטאץ גם לגבי פעילות. אין לנו הכלים לכך; ננסה לחשל אותם יותר. כבר השנה, בלי תוספות כספיות, החלטנו כמעט לשלש את האמצעים שבזרים לישווי המיעוטים. אמרנו להם שעליהם לאשר השנה תקציבים מודחגבים. כי הבעיה אצלם היא בעיית השירותים ולא בעיית ההקצאה של מענק לנפש. כשאי שירותים - אין גרעון, ואז למה ניתן מענק? כיום הם מותירים יתרות בכל הסעיפים. אנשי חושב שגם בבית הפרטי הם חיים אחרת מאתנו. זו הפעם הראשונה שהם זכנסו כחברים מן המניין לוועדה המחוזית בצפון. גם בחיפה הוכנס ממלא-מקום קבוע. בעניין זה צריך לעשות מעשים קונקרטיים. אנשי חושב שאין למדינת ישראל עניין להפלות אותם. אבל עלינו לדעת שאנחנו בלבד לא נפתור את הבעיה. בעיית החינוך היא היום הבעיה העיקרית בכפרים הערביים. חסרות שם היום אלפי כיתות לימוד. יש לנו הנחיות בעניין זה מראש-הממשלה, ואנשי סבור שתוך שנה-שנתיים געלה על דרך שגם הם יחוו את תוצאותיה המעשיות.

לפני ארבע שנים היו בתקציב המדינה כ-3 מיליון לירות לשנה לפתרון בעיות הביוב של מדינת ישראל. היום אנחנו עובדים על פרויקט שיעלה 520 מיליון לירות, כשבשנים הקודמות כבר נוצעו בפועל, בתוך תכנית-החומש של הבנק העולמי, 40 מיליון, והשנה 120 מיליון. גם זה לא מספיק, אבל לא ניתן לפתור זאת יותר מהר. השאלה היא אם עלינו על דרך של ביצוע - ואנשי חושב שכן. אבל גם בתכנית זאת הזנחנו דברים, גם ביישוב היהודי וגם ביישוב הערבי. אין לנו פתרון לבעיות הביוב בהתיישבות היהודית; אין לנו פתרון לבעיות ביוב בתכנית הזאת ביישובים הערביים. כי בהסכם עם הבנק העולמי נכללו 80 פרויקטים, והם היו מוכנים ללכת רק על פרויקטים גדולים. והמימון הממלכתי כולו קשור בהסכם זה; אין אפשרות לקבל מן האוצר כספים נוספים לעניין הזה. אנחנו מטרידים את האוצר, אבל הוא איננו יכול לעזור - וזאת בעיה. אי-אפשר בבת אחת בכל החזיתות להגיע להישגים בוזמנית. מדי שנה אנחנו בוחרים יעדים חדשים.

מה שמדאיג אותי ביותר בשלטון המקומי הוא לא המצב הכספי, שהוא קשה וחמור, אבל עובדה שאין אף רשות מקומית

ח. קונרסקי:

אחת בשלוש השנים האחרונות שלא שילמה משכורת ולא עמדה בהתחייבויותיה. אני מודה שהשיטה איננה נעימה, אבל עובדה: הענין מתפקד. צריך לנקוט באמצעי מניעה כדי שדברים שקרו בעבר - לא יקרו, ויש סכנה שהם יקרו אם לא תיפתר הבעיה. אבל מה שמדאיג אותי הוא הנושא של החזקת המשק העירוני. מאז הקמת המדינה הושקעו נדמה לי 4 או 5 מיליארד לירות בנכסי ציבור - כבישים, מוסדות חינוך, מוסדות ציבור, גנים וכו'. לכל המטרות הללו יש למשרדים 20-30 מיליון לירות לשנה. וזאת הדאגה. מפני שאם הרכוש הזה איננו מוחזק כראוי - ולדעתי דרושים לפחות 300 מיליון לירות לאחזקה - זהו בזבוז של נכסים לאומיים. יש היום בזבוז בבניית דברים דרך המשרדים הייעוץיים, אבל לא באחזקה, בין אם מדובר בבתי-ספר, כבישים וכו'. וזוהי בעיה לאומית, בעיה לא קלה. אסור להשאיר אותם 4-5 המיליארדים ללא אחזקה תקינה.

א. מריגוב:

אני מצטער על שאני חייב לקבל את ההערות שנשמעו כאן בדבר פיזור האוכלוסיה. התכנית להקמת העיר בחולות ראשל"צ נראית לי מוטעית, מכל הבחינות.

מה שנוגע לתכנון החופים והשטח הפתוח - זאת אחת הבעיות הנוערות שלנו. בניה שנעשית בשטחים פתוחים היא לדורות, וקשה אח"כ לתקן. התכניות לשמירת השטחים הפתוחים והחופים עדיין אינן מוכנות (פרט לשטחים חקלאיים). גם השלט שהזכיר ח"כ אליעזר, בדבר הקמת מרכז לתעשייה עתידת מוע, הוא עצמו נמצא בחוץ פרדס.

מה שנוגע להקמת תחנת הכוח בחדרה - חברת החשמל עורכת עכשיו תזכיר על כל ההשפעות של תחנות מופעות בפחם, על כל האספקטים (בכל יום ייפלטו שם 2,000 טונות של פסולת, אבל אפשר להשתמש בה לצרכים שונים). איננו מתנגדים מבחינה טכנית להפעלת התחנה בפחם. אנחנו רק רוצים לקבל את כל המסקנות המשתמעות מכך.

ראש הממשלה י. רבין:

למדינת ישראל יש פידוע אינטרס להינתק מחלות באספקת דלק, ולכן מעוניינים לחפש דרכים לעשות את תחנות הכוח דו-תכליתיות - כמו בן תוך שמירה על התנאים של איכות הסביבה.

א. מריגוב:

חברת החשמל הבטיחה לנו תוך חודש להגיש את התזכיר על כל השלכותיו, לריון במועצה הארצית.

מה שנוגע לחוקי המים - גם כאן אני מצטער לומר שח"כ בארי צוק: החוקים שהיו צריכים להיות מופעלים - אינם מופעלים.

שר הפנים י. בורג:

גם אני שמח על הישיבה של היום, שהיא ישיבה טובה.

החברה ביטנו עומדת לפני שני אתגרים: האחד - האתגר הסוציאלי; השני - האתגר האקולוגי. איכות החיים, ואיכות הסביבה. והמטלה הזאת ערה גם לאתגר הסוציאלי וגם לאתגר האקולוגי.

למעשה, קיבלנו ירושה של תכניות מחאר לא-קיימות. בשנתיים שלוש האחרונות שמנו דגש חזק בענין איכות הסביבה, בפרט בשטח תכניות המתאר, והדברים נראים לעין, ואני מקווה שבעתיד ניהנה מזה.

דבר שני: הרשויות המקומיות רוצות לא רק עידוד מוסרי, אלא גם עידוד בכסף. וגם אם אין התמוטטות כספית ממש - לא פעם יש התמוטטות-עצבים. הרשויות המקומיות נכנסות לשנה התקציבית עמוטות ופיציטים מלכתחילה. וכלל גדול הוא שמי שמתחיל בגרעון - מסיים בגרעון גדול יותר, ואז יש לך גרעון שוטף וגרעון מצטבר, והחור בכיס גדל והולך.

שר הפנים י. בורג:

במוצאי פורים ישבנו בביתו של שר האוצר. ההסתדרות התנגדה אז בכל תוקף להעלות את המסים העירוניים - דבר שנמשך כבר שש שנים. מצד אחד בתור ראש העיר אתה מנהל מו"מ עם אותה ההסתדרות על תוספת שכר לפועלים, ומצד שני אתה נלחם בה בענין תוספת מסים.

ח. סוברסקי:

ההסתדרות עצמה העלתה את מסייה יותר מכל אחד אחר.

שר הפנים י. בורג:

בעקבות הלחץ שלא להעלות את המסים העירוניים הובטח שיהיה פיצוי, לפי נוסחה מסויימת. אלא שהכספים אינם מגיעים, וזה לא ייתכן. לא ייתכן שהממשלה אומרת "ניתן לכם", ולא נותנת, או שלא נותנת בזמן. כאן יש אפוא מריטת עצבים ללא צורך. וכל תשלום שלא משלמים אותו מיד - יש לו השלכות מיידיות בתחום של יחסי עבודה וכו'. וכל זמן שלא תהיה הגדרת פונקציות של הרשויות המקומיות פלוס הגדרה מדייקת של דרכי בקרה ופיקוח ודרכי העברה מסוייקות של הכספים - לא נוכל להתקדם. אני מקווה שאותה ועדת-שלושה בכל זאת תגיע לסיכומים.

מה שנוגע למיעוטים - אנחנו מוכרחים לעשות כל מה שאפשר, אבל לא נוכל לעשות הכל. ברגע שאתה מבטיח לדרושים - באים הערבים ודורשים לא פחות, והדברים חוזרים חלילה, כריקוד-מיצוא, שאנחנו מתכופפים פעם לפני זה ופעם לפני זה. נחתי הוראות לכל הממונים על המחוזות לשטוף אישית כל ראש מועצה ערבית, ולנסות לעזור, לקיים פגישות אישיות חוזרות ונשנות.

ובענין המקלטים: ברור שסטטיסטיקה בלבד איננה נותנת מקלט לאדם. בבית שבו אני גר אין מקלט, ואפילו אינני יודע היכן נמצא המקלט הקרוב ביותר. כאן המצב קשה.

ב.ג. קשת:

אני מציע להוציא הוראות לכל האזרחים במדינה להתעניין היכן נמצא המקלט

הקרוב ביותר לביהם.

שר הפנים י. בורג:

מכל מקום, לדעתי המקלט איננו חשובה לטיל המודרני. אבל יש בו חשובה

פסיכולוגית במידה מסויימת.

איננו מאושרים גם מהמצב בשטח כיבוי אש. אנחנו מכינים עכשיו סקר שיביא לנו הצעות.

אחת הבעיות שאנחנו צריכין לתת עליהן את הדעת היא המחסור בכוח אדם. מדברים על חובת שמירה של הורים בבתי-ספר ובגני-ילדים. יש ויכוח על חוק השמירה ע"י בני גילים של מתחת ל-18 ויותר מ-65. עובדה שאין לנו כוח אדם מספיק לאיגוף כל החפיקדים. אינני יודע איך נוכל לקיים את כל השירותים ואת כל דרכי השמירה שאנחנו רוצים בהם. זוהי בעיה חמורה, מהחמורות ביותר במדינה, שאין לי עליה חשובה.

אם אני יכול למנוע פיזור מועצה מקומית - אני עשה הכל על מנת למנוע זאת. אין תרופה קלה יותר ושקרנית יותר מאשר פיזור מועצה. כי אנשים יכולים גם להתרגל לזה: בא פקיד של משרד הפנים, והוא מנהל את העניינים. זה לא האידיאל, ובזה לא נחנך את האזרחים.

ראש הממשלה י. רבין:

אני שמח על היזמה לפגישה של היום. עצם חילופי הדברים הוסיפו הרבה,

לפחות לי.

לא אכנס לפרטי הדברים שהועלו כאן; לא בכולם אני בקי. הבעיה המרכזית היא שאנחנו נתונים במסגרת של מספר אילוצים, אם זו מציאות מדינית-בטחונית או אילוצים כלכליים הקובעים מסגרת תקציבית כוללת. הועלו כאן הרבה הצעות טובות. אבל כאשר דנים על

ראש הממשלה י. רבין:

המסגרת התקציבית הכוללת של הממשלה - יש טענה, בוודאי לא בלתי מוצדקת, שגם התקציב הזה איננו מאוזן כפי שצריך היה להיות. לכן השאלה היא האם העדיפויות נכונות, ואם מה שנעשה - נעשה נכון ובמתואם. כי קל להצביע על כל כך שיש הרבה תחומים שבהם לא נעשה מספיק. השאלה היא תמיד: לעשות על חשבון מה? בסופו של דבר, ההחלטה של הגוף הקובע מדיניות היא הבעיה של קביעת עדיפויות.

הועלה כאן הנושא של פיזור ופרישת

האוכלוסייה. אחת הבעיות שאני רואה כפגם בחיינו היא הדיבור או ההתחייבות שאין להם כיסוי. מותר לומר מה ניתן לעשות; צריך להפריד בין חזון ואמונה בכיוון של דברים. אפשר לעשות תכניות מתאר, אבל אסור לקבוע להם לוח זמנים, אלא אם כן הגוף הקובע את לוח הזמנים הזה יש לו כיסוי בכל המרכיבים. ביקרתי במקומות שונים, גם במעלות, גם במצפה-רמון וגם באופירה וכו'. הציגו לפני תכניות יפות מאד, שמי שהציג אותן התכוון לטובה. אבל צריך להפריד בין תכניות מתאר לעשרים שנה ובין תכניות ביצוע במושגים של חמש-שש שנים. מה גם שאינני מכיר אף בית-חולים אחד בארץ שבנייתו ארכה פחות מחשע שנים. צריך אפוא להמנע גורמים אלה מיצירת ציפיות בתחום של התכנון הרב-שנתי שאותו מתכוונים לבצע, שאין להן אחיזה במציאות. לכן היה לי מאד לא נעים גם במעלות וגם במצפה-רמון לומר: תשכחו מן התכניות הללו; מה שאנחנו יכולים לומר לכם היום זה על בסיס תכנית שהממשלה החליטה שהיא מאמינה שניתנת לביצוע.

בתכנית של פיזור האוכלוסייה משולבת

תכנית שיכון - שהיא בעיני שלד בסיסי של תכנית אכלוס, ולכך צריך להשלים את התכניות של כל המשרדים. אינני מאמין ולא אומר לאיש שהממשלה תוכל שלא להשתתף מתקציבה בבניה גם במרכז הארץ. אני יודע שזה נשמע יפה מאד כשאומרים: אף פרוטה לבניה במרכז הארץ. אינני מאמין שנוכל לעמוד בזה. ובאמת גם אין לכך הצדקה מלאה. צריך להביא בחשבון את כל מכלול הנושאים. יש בעיה של מכוני משכנות עוני; יש בעיה של קליטת עליה שלא את כולה אפשר לקלוט בדרום ובצפון; ויש בעיה של זוגות צעירים. לשלושת הנושאים הללו בלבד ניתן תקציב ממלכתי. צריך לשנות את האחוזים של התקציב המוקצב למרכז הארץ - ועשינו זאת. ועוד: 32% מהתקציב לבניה ציבורית מיועד לנגיל (גבון, כולל נהריה); 22% מיועד לנגב, 13% לירושלים, ורק הייתה נשארת למרכז הארץ. זהו שינוי מהותי לעומת העבר. הייתי רוצה לראות איך נוכל להתגבר על יכולת הביצוע של 700 דירות בנגיל, לעומת כאלפיים בשנה שעברה. ואינני רוצה שעבור מקיצינות לקיצינות. כי מעבר חד כזה ישאר בתחום הדיבור בלבד, ולא יבוסה במעשה. ובעיני עדיף לדבר על דברים שניתנים לביצוע, ולעמוד בהם. כי אני יודע שיהיו קשיים גם בתכנית הבלתי-מספקת הזאת.

אנחנו חייבים לראות גם את בעיית

התעשייה. שמעתם על המרכזים התעשייתיים האיזוריים שכבר הוחל בהם, במחציים ובתפן. הייתי שמח אילו היו לנו אמצעים להעביר תעשייה צבאית לדרום ולצפון. אבל פירוש הדבר להשקיע מיליארד או מיליארד-וחצי לידות בהעברה בלבד, מבלי שיצרת עי"כ מקורות מחיה חדשים. ואז למה תשתמש בנכס שתשאיך ריק במרכז הארץ? חבנה עליו שיכונים? אם לא רוצים אפוא לדבר סתם אלא לדבר קונסטרוקטיבית - מוכרחים לראות את המכלול כולו.

אני רואה את התכנית הזאת שהממשלה

סיכמה עכשיו בהשלמתה. את הפתרון אני רואה במאמץ להשלים את התכנית שישנה, ולא בתכניות שאינן ניתנות לביצוע.

בממשלה וברשויות המקומיות יש שני

תחומים: עקרוני וכספי. התחום הכספי שייך לתחום האילוצים שהזכרתי. יש לנו ועדה לבדיקת עקרונות, ואני מקווה שנגיע לסיכום. גם אני מאמין שצריך לחזק את מערכת השלטון המקומי, שהיא מערכת יום-יומית קהילתית. אבל נמתיך לדו"ח של הוועדה הזאת, שהממשלה תקיים עליו דיון.

הוזכר כאן ענין התכנון הפיזי. זהו

אם-כל-חטאת, ואני מקווה שאכן יעמדו בלוח הזמנים שהזכיר מנכ"ל משרד הפנים.

נושא כיפת החוק הוא נושא מורכב

הרבה יותר, ויש בו שני אספקטים: ראשית - אין גוזרים חוק שהקהל אינו יכול לעמוד בו. ובענין זה גם בפעולת החקיקה חייבים להביא בחשבון

ראש הממשלה י. רבין:

לא רק את הרצוי אלא גם את היכולת המעשית והתקציב לביצוע. יש לי הרגשה שכשם שנתחום הקודם יצירת ציפיות מוגזמות איננה עוזרת - גם תהליך החקיקה נשקל גם בבחינת היכולת לבצע את החוק הנחקק. הנקודה הראשונה היא אפוא: כשמציעים חוק - חייבים לראות את כל המשמעות שלו. חוק שכולם יודעים שפיק אמ ניתן לפע אותו - נשאר כדבר מתסכל, ותפקידם של המחוקקים הוא להצביע על הקשיים הרבים גם בשטח זה.

אשר לענין המקלטים - לא אנכנס לסטטיסטיקה. ספק אם יש מדינה בעולם שיש בה כל-כך הרבה מקלטים, וזה מובן. אני רוצה להדגיש שהעולם נמצא היום בהתפתחות מסחררת של טכנולוגיה. אפשר לומר: נבנה מקלטים. אבל אז נכנסים למערכת שיקולים שלא הכרנו אותה קודם, של ההשלכה על מערכת מקומות העבודה בזמן מלחמה, על החינוך וכו'. האם אנחנו רוצים לשתק את המדינה כולה בזמן מלחמה ולהחזיק את כל המדינה במקלטים? הייתי בארה"ב בשנות החמשים. הייתה אז תקופת השגעון של המקלטים האטומיים. תקופה זו הלפה; איש לא מדבר היום על מקלטים. הציבור התרגל לחיות באיום גרעיני בלי מקלטים. אני אינני רואה היום אותה דרגת עדיפות למקלטים שהיתה להם פעם.

מה שנוגע לנושאים הארגוניים, וקודם כל השירות לאיכות הסביבה - עקרונית אני בעד הוצאת כל מה שאפשר ממשרד ראש הממשלה, אותם גופי תיאום או ביצוע שאפשר למצוא להם מקום אחר, כמו המרכז הדימוגרפי, מרכז ההתנדבות וכו'. לא בודקתי את הענין די הצורך, אבל עקרונית זאת גישהי.

כבר דובר על נושא המגזר הערבי. אנחנו נושאים אתנו חברה שהיא חלק ממדינת ישראל, עם מנטליות שונה. ותהליכי ההתגברות על מנטליות השונה הם תהליכים ממושכים. אינני אומר שעשינו הכל. אבל זה לא החחום היחיד שבו לא עשינו הכל. יחד עם זה, נדמה לי שיש כאן תזוזה, וגם כאן הבעיה המרכזית היא להטיל עליהם יתר אחריות. אמרתי זאת גם בפגישה עם משלחת של ראשי המועצות הערביות. ההיענות של הממשלה תהיה במידת ההיענות של הרשויות המקומיות עצמן למלא את תפקידן.

הבעיה החמורה בעיני במגזר הערבי היא בעיית החינוך, בעיקר מוסדות החינוך, אבל לא כאן המקום להיכנס לכך, מה קורה כשגדל מספר המשכילים. אי-אפשר לראות הכל רק דרך האספקט של המוסד ששמו בית-הספר. צריך לראות את התמונה הכוללת.

אני סבור שיש מקום ליועץ לענייני ערבים במשרד ראש הממשלה, שתפקידו אחד: תיאום. אני מקווה שבעקבות החלטת הממשלה בנושא הדרוזי לא יבולע לדרוזים, דווקא בכלל ההחלטה הזאת. משום שעד היום הייתה להם בכל זאת כתובת כלשהי. כולנו יודעים שאנחנו נגועים בקצת ביורוקרטיה. ומה גם שהבעיה מורכבת יותר: יש דרוזים רבים שפזורים בתוך כפרים ערביים, והבעיה איננה פשוטה מבחינה ארגונית. יש החלטות עקרוניות שכאשר לא בוחנים אותן לגבי דרכי הביצוע - הן גורמות אח"כ לקשיים.

הוצעו כאן מספר הצעות שאחפש דרך עם הנוגעים בדבר כיצד לטפל בהן. אני מודה לכל חברי הוועדה על דבריהם, שנאמרו לוועתי מתוך גישה קונסטרוקטיבית ובקיאיות רבה מאד בנושא.

היור י. חמיר:
אני רוצה לסיים בהבעת הערכה לרה"מ, לשרים שישבו כאן ולאורחים שבאו אלינו היום. אני מקווה שהישיבה הזאת תסביע את חותמה בתחומים שונים, ויהיו לה תוצאות. על כך נשמח לשמוע במשך הזמן.